

In the name of Allah, the compassionate, the merciful
به نام خداوند بخشنده مهربان

سرشناسه	: علوی، سیدحسین، ۱۳۵۶
عنوان و نام پدیدآور	: جریان‌شناسی قرآن‌پژوهی مستشرقان در ایالات متحده آمریکا (با تاکید بر سیر تطور رویکردها مبنای روش‌ها) / سیدحسین علوی،
مشخصات نشر	: قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی (ص)، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۵۳۱ص: ۵/۱۴ × ۵/۲۱ س.م.
شابک	: 978-622-315-066-1
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
پادداشت	: کتابنامه ص: [۵۰۱] - ۵۳۰.
موضوع	: قرآن- بررسی و شناخت Qur'an -- Surveys
موضوع	: قرآن‌پژوهان -- ایالات متحده -- سرگذشتنامه Qur'anic scholars -- United States -- Biography
شناسه افزوده	: جامعه المصطفی (ص) العالمیه، مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی (ص)
شناسه افزوده	: Almustafa International University Almustafa International Translation and Publication center
رده بندی کنگره	: BP۶۵/۳
رده بندی دیوبند	: ۲۹۷/۱۵۹
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۷۵۹۱۷

مرجع تولید: مجتمع آموزش عالی قرآن و حدیث

این کتاب با کاغذ حمایتی منتشر شده است

این کتاب با دستور ریاست محترم المصطفی ﷺ و مدیر انتشارات در اسفند ماه ۱۴۰۰ به چاپ رسید (فرآیند)**

BP1436

جریان‌شناسی قرآن‌پژوهی مستشرقان در ایالات متحده آمریکا

(با تاکید بر سیر تطور، رویکردها، مبنای و روش‌ها)

مؤلف: سیدحسین علوی

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

چاپ: چاپخانه دیجیتال المصطفی ﷺ / شمارگان: ۵۰۰

مراکز پخش

◀ ایران، قم، خیابان معلم غربی (حججیه)، نبش کوچه ۱۸ تلفن: ۳۷۸۳۶۱۳۴ ۹۸ ۲۵

تلفکس: (داخلی ۱۰۵) / ۳۷۸۳۹۳۰۵ ۹۸ ۲۵

◀ ایران، قم، بلوار محمد امین، سه‌راه سالاربه تلفن: ۳۲۱۳۳۱۰۶ ۹۸ ۲۵

pub_almustafa

pub-almustafa.ir

miup@pub.miu.ac.ir

با سپاس از دست اندرکارانی که ما را در تولید این اثریاری رساندند.

● مدیر انتشارات: مصطفی نوبخت ● مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری

● ناظر فنی: سید محمد رضا جعفری ● ناظر گرافیک: مسعود مهدوی ● ناظر چاپ: ایوب جمالی

همه حقوق برای ناشر محفوظ است

با توجه به هزینه‌ها و مشکلات عدیده، هر شخص حقیقی یا حقوقی که اقدام به چاپ، بازنویسی، کپی، تکثیر و یا هر گونه برداشت جهت تهیه کتاب و تبدیل آن به جزوه، CD، فایل PDF، اسکن، عکسبرداری و یا انتشار در فضای مجازی نماید، شرعاً مجاز نمی‌باشد و پیگرد قانونی خواهد داشت.

**جریان شناسی قرآن پژوهی مستشرقان
در ایالات متحده آمریکا
(با تأکید بر سیر تطور، رویکردها، مبانی و روش‌ها)**

سیدحسین علوی

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی، فرآوری اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پایبندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش‌برانگیز می‌نماید. از این رو، مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و اندیشه‌های ناب و ژرف، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت بنیان گذاران این شجره طیبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی علیه السلام و مقام معظم رهبری علیه السلام می‌باشد.

جهانی شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی، اقتضا دارد که دانش پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم، با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند، گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد.

بالندگی مراکز آموزشی، درگرو نظام آموزشی منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و پژوهشی و به‌روز کردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه، نشاط علمی مراکز آموزشی و پژوهشی را در پی دارد.

«جامعة المصطفی علیه السلام العالمية» به‌عنوان بخشی از این مجموعه، که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیرایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون درسی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفی علیه السلام

فهرست

۱۷	مقدمه
۲۱	مفهوم شناسی
۲۱	۱. جریان شناسی
۲۲	۲. قرآن پژوهی
۲۳	۳. شرق شناسی
۲۵	۴. رویکرد یا رهیافت
۲۸	۵. مبانی
۲۹	۶. روش
۳۰	۷. ایالات متحده آمریکا و مسلمانان

بخش اول: پیدایش و سیر تطور قرآن پژوهی مستشرقان در آمریکا

۳۶	۱. استشرق آمریکا و زمینه‌های پیدایش قرآن پژوهی آن
۳۶	الف. شرق شناسی آمریکا
۳۸	۱. انجمن شرق شناسی آمریکا
۴۰	۲. انجمن مطالعات آسیا
۴۱	۳. انجمن مطالعات خاورمیانه آمریکای شمالی
۴۴	۴. برجسته‌ترین خاورشناسان ایالات متحده آمریکا
۴۴	۱. آلبرت اومستد

۲. هارولد کمب _____ ۴۵
۳. آرتور پوپ _____ ۴۶
۴. جورج کامرون _____ ۴۹
۵. ویلیامز جکسون _____ ۴۹
۶. ریچارد نلسون فرای _____ ۵۱
۷. پیتر بنیامین گلدن _____ ۵۳
۸. جان روزنفلد _____ ۵۴
۹. جرج اندرو ریسنر _____ ۵۵
۱۰. جیمز هنری بریستد _____ ۵۵
- جمع بندی و تحلیل _____ ۵۶
- ب) اسلام شناسی آمریکا _____ ۵۷
۱. سرآغاز مطالعه اسلام در آمریکا _____ ۶۱
۲. اسلام شناسی آکادمیک آمریکا _____ ۶۲
۳. اسلام شناسان برجسته آمریکا _____ ۷۰
۱. دونکن بلک مک دونالد (Duncan Black MacDonald) (۱۸۶۳- ۱۹۴۳) _____ ۷۰
- برخی از آثار مک دونالد: _____ ۷۲
۲. ساموئل مارینوس زویمر (Samuel Marinus Zwemer) _____ ۷۳
- برخی از آثار زویمر: _____ ۷۵
- آثاری که در سال ۲۰۰۷ از وی منتشر شد: _____ ۷۶
۳. مارشال گودوین هاجسون (Marshall Goodwin Simms Hodgson) _____ ۷۷
- برخی از آثار هاجسون: _____ ۷۸
- مقالات _____ ۷۸
۴. برنارد لوئیس (Bernard Lewis) _____ ۸۰
- برخی از آثار لوئیس: _____ ۸۱
- برخی از مقالات وی: _____ ۸۵
۵. نیکی کیدی (Nikki R. Keddie) _____ ۸۵

۸۶. برخی از آثار خانم کدی: _____
۸۷. فرانسیس إدوارد پیترز (Francis Edward Peters/ F.E. Peters) _____
۸۸. برخی از آثار پیترز: _____
۹۰. فرانتس روزنتال (Franz Rosenthal) _____
۹۱. برخی از آثار روزنتال: _____
۹۲. جیکوب لسنر (Jacob Lassner) _____
۹۳. برخی از آثار لسنر: _____
۹۴. برخی مقالات وی: _____
۹۵. ویلیام اف تاکر (William F. Tucker) _____
۱۰. همیلتون گیب (Hamilton Alexander Rosskeen Gibb/ H. A. R. Gibb) _____
۹۵. برخی از آثار گیب: _____
۹۶. باربارا استواسر (Barbara Regine Freyer Stowasser) _____
۹۷. برخی از آثار خانم استواسر: _____
۹۸. دوین جی. استوارت (Devin J. Stewart)، شیعه پژوه _____
۹۸. برخی از آثار استوارت: _____
۹۹. برخی مقالات: _____
۱۰۱. برنارد جی. ویس / وایس (Bernard G. Weiss) _____
۱۰۱. برخی از آثار ویس: _____
۱۰۲. دیوید پینالت (David Pinault)، شیعه پژوه _____
۱۰۳. برخی از آثار وی: _____
۱۰۳. برخی مقالات: _____
۱۰۴. ارگون مایکل کنیر (Ergun M. Caner) _____
۱۰۴. برخی از آثار کنیر: _____
۱۰۵. جان ال. اسپوزیتو (John L. Esposito) _____
۱۰۶. برخی از آثار اسپوزیتو: _____

۱۰۹. آن الیزابت مایر (Ann Elizabeth Mayer) _____
- برخی از آثار خانم مایر: _____ ۱۱۰
۱۱۱. ویلیام چیتیک (William Chittick) _____
- برخی از آثار چیتیک: _____ ۱۱۲
- برخی مقالات: _____ ۱۱۳
۱۱۴. ریچارد بولیت (Richard W. Bulliet) _____
- برخی از آثار بولیت: _____ ۱۱۵
- برخی مقالات: _____ ۱۱۶
۲۰. دیوید بریان کوک (David Bryan Cook) _____ ۱۱۶
- جمع‌بندی و تحلیل _____ ۱۲۰
۲. قرآن پژوهی آمریکا و مراحل آن _____ ۱۲۲
۱. قرآن پژوهی آمریکا تا نیمه نخست سده بیستم _____ ۱۲۳
- قرآن و ادبای آمریکا _____ ۱۲۴
- قرآن در مطالعات جدلی - تیشیری _____ ۱۲۶
۲. قرآن پژوهی آمریکا بعد از نیمه دوم سده بیستم _____ ۱۳۳
- جریان جدلی - تیشیری _____ ۱۳۴
- جریان تشکیکی یا تجدید نظر طلب _____ ۱۳۶
- جریان علمی - انتقادی _____ ۱۳۷
- جریان کارشناس‌نماها یا تخریبی - تیشیری‌های جدید _____ ۱۴۰
- جریان ره‌یافتگان _____ ۱۴۲
۳. تلاش‌هایی برای آغاز مطالعات آکادمیک قرآنی _____ ۱۴۶
- جمع‌بندی و تحلیل _____ ۱۴۹
۳. مراکز و شخصیت‌های قرآن پژوهی _____ ۱۵۲
- الف: مراکز و کرسی‌های اسلام‌شناسی در ایالات متحده آمریکا _____ ۱۵۲
۱. مرکز مطالعات خاورمیانه و اسلامی آکادمی دریایی ایالات متحده آمریکا ۱۵۳
۲. برنامه مطالعات اسلامی عباسی در دانشگاه استنفورد _____ ۱۵۴

- فعالیت‌های قرآنی این مرکز _____ ۱۵۵
۱. ویرایش و نقد متنی نسخه‌های اولیه: _____ ۱۵۶
۲. کتیبه خوانی، رسم الخط قدیمی و تاریخ هنر: _____ ۱۵۶
۳. نسخه‌های خطی و قرائات قرآن: _____ ۱۵۷
۳. دانشگاه اموری _____ ۱۵۷
۴. پروژه‌های اسلام‌شناسی دانشگاه اموری _____ ۱۵۸
۱. دپارتمان ادیان _____ ۱۵۸
۲. مواد درسی مرتبط با اسلام‌شناسی و قرآن پژوهی در دانشگاه اموری: _____ ۱۵۹
۵. پروژه‌های اسلام‌شناسی دانشگاه آیوا _____ ۱۶۱
۱. دپارتمان مطالعات ادیان _____ ۱۶۱
۲. مواد درسی مرتبط با اسلام‌شناسی و قرآن پژوهی در دانشگاه آیوا: _____ ۱۶۲
۶. دانشگاه بوستون _____ ۱۶۳
۷. دانشگاه پنسیلوانیا _____ ۱۶۵
- مواد درسی مرتبط با اسلام‌شناسی و قرآن پژوهی در دانشگاه پنسیلوانیا _____ ۱۶۶
۸. دپارتمان مطالعات عربی و اسلامی دانشگاه جورج تاون _____ ۱۶۷
- فعالیت‌های قرآنی این مرکز _____ ۱۶۸
۱. همایش درسی تفسیر قرآن: **Exegesis of The Quran** _____ ۱۶۸
۲. واحد درسی زن در قرآن: **Woman in The Quran** _____ ۱۶۹
۹. دانشگاه جورج ماسون _____ ۱۷۰
- کرسی‌ها و مواد درسی _____ ۱۷۰
۱۰. دانشگاه جرج واشینگتن _____ ۱۷۱
- کرسی‌ها و مواد درسی: _____ ۱۷۲
۱۱. مرکز اسلام‌شناسی دانشگاه دوک _____ ۱۷۳
- مواد درسی مرتبط با اسلام‌شناسی و قرآن پژوهی در دانشگاه دوک _____ ۱۷۳
۱۲. رشته مطالعات اسلامی مدرسه الهیات دانشگاه شیکاگو _____ ۱۷۴
- مواد درسی و کرسی‌های مختلف اسلام‌شناسی و قرآن پژوهی: _____ ۱۷۵

۱۳. مرکز تعامل مسلمانان و یهودیان کالیفرنیا (دانشگاه کالیفرنیا جنوبی) — ۱۷۶
- مؤسسه رهبری مدنی مسلمانان آمریکا — ۱۷۷
۱۴. دانشگاه کلمبیا — ۱۷۷
- مواد درسی کرسی اسلام‌شناسی و قرآن پژوهی: — ۱۷۸
۱۵. مطالعات اسلامی دانشگاه کنتاکی — ۱۷۹
۱۶. مرکز مطالعات جهانی اسلام دانشگاه میشیگان — ۱۷۹
- مواد درسی مرتبط با اسلام‌شناسی و قرآن پژوهی در دانشگاه میشیگان: — ۱۸۰
۱۷. دانشگاه نوتردام — ۱۸۱
۱۸. دانشگاه نورث چپل هیل — ۱۸۳
- مواد درسی کرسی اسلام‌شناسی و قرآن پژوهی: — ۱۸۳
۱۹. دانشگاه واشینگتن — ۱۸۴
- مواد درسی مرتبط با اسلام‌شناسی و قرآن پژوهی در دانشگاه واشینگتن: — ۱۸۵
۲۰. پروژه‌های اسلام‌شناسی دانشگاه هاروارد — ۱۸۶
۱. مرکز مطالعات خاورمیانه‌ای دانشگاه هاروارد — ۱۸۷
- اساتید و شخصیت‌های این مرکز — ۱۸۸
۲. برنامه آفاخان در خصوص معماری اسلامی — ۱۸۹
۳. مرکز مطالعه ادیان — ۱۸۹
۴. بخش تمدن‌ها و زبان‌های خاور نزدیک — ۱۹۰
۵. برنامه دویی زیر نظر مرکز بلفر — ۱۹۰
۶. اسلام در غرب — ۱۹۰
۷. برنامه خاورمیانه زیر نظر مرکز بلفر — ۱۹۱
۸. برنامه مطالعات اسلامی شاهزاده ولید بن طلال — ۱۹۱
۹. پروژه اسلام در اوراسیا — ۱۹۲
- مواد درسی مرتبط با اسلام‌شناسی و قرآن پژوهی در دانشگاه هاروارد: — ۱۹۲
۲۱. مطالعات اسلامی بخش مطالعات دینی دانشگاه ییل — ۱۹۴
- ب) قرآن پژوهان — ۱۹۶

۱. چارلز کاتلر توری (Charles Cutler Torrey) _____ ۱۹۶
۲. والتر واگنر (Walter H. Wagner) _____ ۱۹۷
۳. جیمز ای. بلمی (James A. Bellamy) _____ ۱۹۷
۴. ریچارد سی مارتین (Richard C. Martin) _____ ۲۰۰
۵. مریلین رایینسون والدمن (Marilyn Robinson Waldman) _____ ۲۰۲
۶. جین آیدلمن اسمیت (Jane I. Smith) _____ ۲۰۳
۷. ویلیام ای. گراهام (William A. Graham) _____ ۲۰۶
۸. جین دمن مک اولیف (Jane Dammen McAuliffe) _____ ۲۰۹
۹. الیور لیمن (Oliver Leaman) _____ ۲۱۱
۱۰. فرد مک گرو دانه (Fred M. Donner) _____ ۲۱۴
۱۱. گرهارد باورینگ (Gerhard Bowering) _____ ۲۱۶
۱۲. پاتریشیا کرون (Patricia Crone) _____ ۲۱۷
۱۳. برانون م. ویلر (Brannon M. Wheeler) _____ ۲۲۱
۱۴. تامارا سون (Tamara Sonn) _____ ۲۲۳
۱۵. کشیا آلی / علی (Kecia Ali) _____ ۲۲۵
۱۶. کارل دابلیو. ارنست (Carl W. Ernst) _____ ۲۲۶
۱۷. جان ونزبرو (John Wansbrough) _____ ۲۳۰
۱۸. مایکل کوک (Michael Cook) _____ ۲۳۱
۱۹. گابریل سعید رینولدز (Gabriel Said Reynolds) _____ ۲۳۳
۲۰. سین آنتونی (SEAN W. ANTHONY) _____ ۲۳۵
۲۱. دیوید اس. پاورز (David S. Powers) _____ ۲۳۷
۲۲. هربرت برگ (Herbert Berg) _____ ۲۳۸
۲۳. کوین رینهارت (A. KEVIN REINHART) _____ ۲۴۰
۲۴. پُل ال. هک (Paul L. Heck) _____ ۲۴۳
۲۵. دنیس ای. اسپیلبرگ (Denise A. Spellberg) _____ ۲۴۴
۲۶. لزی هزلتون (Lesley Hazleton) _____ ۲۴۵

۲۴۶. توماس اف. کلییری (Thomas F. Cleary) _____
۲۴۶. سندو بیرک (Sandow Birk) _____
۲۴۸. نابیا آبوت / عبود (Nabia Abbott) _____
۲۵۰. وِدَاد قاضی (Qāḍī, Wadād/Wadad Afif Kadi/Wadad Kadi) _____
۲۵۲. ماریا مسی دکیک / دقاق (Maria Massi Dakake) _____
۲۵۴. تحلیل _____
۴. منشورات قرآنی _____
۱. مجله انجمن شرق شناسی آمریکا _____
۲. مجله جهان اسلام _____
۳. مجله مطالعات علوم اجتماعی اسلامی آمریکا _____
۴. مجله مروری مطالعات خاورمیانه‌ای و اسلامی دانشگاه هاروارد _____
۵. فصل نامه مسلمانان و یهود _____

بخش دوم: عرصه‌های (میادین موضوعی) قرآن پژوهی آمریکا

- درآمد _____
۱. حوزه علوم قرآنی _____
۲۶۷. الف) اسلام شناسی و پیامبر شناسی عام _____
۱. دونکن بلک مک دونالد (Duncan Black MacDonald) (۱۸۶۳ - ۱۹۴۳) _____
۲. ساموئل مارینوس زویمر (Samuel Marinus Zwemer) _____
۳. همیلتون گی بی (Sir Hamilton Alexander Rosskeen Gibb/ H. A.) _____
۲۷۰. (R. Gibb) _____
۴. مارشال گودوین هاجسون (Marshall Goodwin Simms Hodgson) _____
۵. برنارد لوئیس (Bernard Lewis) _____
۶. فرانسیس ادوارد پیترز (Francis Edward Peters/ F.E. Peters) _____
۷. ریچارد سی مارتین (Richard C. Martin) _____
۸. جان ال. اسپوزیتو (John L. Esposito) _____

۹. ریچارد بولیت (Richard W. Bulliet) _____ ۲۸۳
۱۰. برانون ام. ویلر (Brannon M. Wheeler) _____ ۲۸۴
۱۱. تامارا سون (Tamara Sonn) _____ ۲۸۵
۱۲. کارل دابلیو. ارنست (Carl W. Ernst) _____ ۲۸۶
۱۳. جیکوب لسنر (Jacob Lassner) _____ ۲۸۸
۱۴. سین آنتونی (SEAN W. ANTHONY) _____ ۲۸۸
۱۵. لزلی هزلتون (Lesley Hazleton) _____ ۲۹۰
- تحلیل _____ ۲۹۰
- ب) نزول قرآن و خاستگاه آن _____ ۲۹۱
۱. قرآن محصول ذهن فردی _____ ۲۹۲
۲. قرآن اقتباسی از کتب مقدس پیشین _____ ۲۹۲
۳. قرآن در تعامل با سنت های عهدینی _____ ۲۹۸
۴. قرآن، کتابی مقدس در کنار دیگر کتب مقدس _____ ۳۰۳
۵. تدوین و تاریخ قرآن _____ ۳۰۶
- تحلیل _____ ۳۰۷
- ج) ترجمه قرآن _____ ۳۱۴
- تحلیل _____ ۳۱۸
- د) دیگر مسائل علوم قرآنی _____ ۳۲۰
- جمع بندی و تحلیل _____ ۳۲۲
۲. حوزه معارف قرآنی _____ ۳۲۵
- الف) عقاید _____ ۳۲۵
۱. خداشناسی و توحید _____ ۳۲۶
۲. نبوت و امامت _____ ۳۲۷
۳. آخرت شناسی _____ ۳۳۰
- ب) فقه، حقوق و احکام _____ ۳۳۱
- حج _____ ۳۳۴

- جهد و شهادت ۳۳۴
- زن، جنسیت و فمینیسم ۳۳۶
- ج) اخلاق ۳۳۹
۳. حوزه تفسیر ۳۴۲
- جمع‌بندی و تحلیل ۳۴۷

بخش سوم: رویکردهای قرآن پژوهی مستشرقان ایالات متحده آمریکا

- درآمد ۳۵۴
۱. رویکرد تفسیری، توصیفی یا سنتی ۳۵۸
- مبانی و پیش‌فرض‌های این رویکرد ۳۶۱
- تحلیل ۳۶۳
۲. رویکرد نقادانه به منابع ۳۶۶
- پیش‌فرض‌های این رویکرد ۳۶۷
- تحلیل ۳۷۹
- رویکرد نقد سنت‌روایی و حدیثی اسلام ۳۸۷
۳. رویکرد شکاکانه یا تجدیدنظرطلب ۳۹۱
- مبانی و پیش‌فرض‌های این رویکرد ۳۹۴
- تحلیل ۳۹۴

بخش چهارم: مبانی و روش‌های قرآن پژوهی مستشرقان ایالات متحده آمریکا

۱. مبانی قرآن پژوهی قرآن پژوهان آمریکایی ۴۱۰
- مبانی و پیش‌فرض‌های اصلی و اولیه مستشرقان ۴۱۲
۱. عدم حیانت قرآن و بشری بودن آن ۴۱۳
- تحلیل ۴۱۶
۲. عدم نبوت و رسالت پیامبر ﷺ ۴۱۸
- تحلیل ۴۲۲

۳. محمد ﷺ: پیامبر قوم عرب (قرآن هم کتابی برای قوم عرب) ————— ۴۲۳
- تحلیل ————— ۴۲۵
۴. عدم اعتبار و وثاقت روایت اسلامی در نزول، جمع و تدوین قرآن کریم ————— ۴۲۷
- تحلیل ————— ۴۳۰
۲. روش های قرآن پژوهی قرآن پژوهان آمریکایی ————— ۴۳۳
- درآمد ————— ۴۳۳
۱. روش نقد تاریخی ————— ۴۳۴
- نقد روش نقد تاریخی ————— ۴۴۸
- الف) روش نقد متنی ————— ۴۵۱
- ضرورت نقد متنی ————— ۴۵۴
- تحلیل ————— ۴۵۸
- ب) تاریخ‌گرایی جدید ————— ۴۶۲
- تحلیل ————— ۴۶۶
۲. روش پدیدارشناسی ————— ۴۶۹
- انواع پدیدارشناسی ————— ۴۷۰
- اصول پدیدارشناسی ————— ۴۷۱
- نمونه‌های پدیدارشناسی ————— ۴۷۳
- تحلیل ————— ۴۷۸
۳. روش تطبیق یا مقایسه ————— ۴۸۰
- تحلیل ————— ۴۸۳

بخش پنجم: نتایج و پیشنهادات

۱. نتایج ————— ۴۸۶
۲. پیشنهادات ————— ۴۹۵
- منابع ————— ۵۰۱

مقدمه

﴿إِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ﴾ (فصلت، آیات ۴۱ - ۴۲)

این کتابی است قطعاً شکست‌ناپذیر که هیچ‌گونه باطلی، نه از پیش رو و نه از پشت سر، به سراغ آن نمی‌آید؛ چرا که از سوی خداوند حکیم و شایسته ستایش نازل شده است.^۱

والاثرین و ارزشمندترین منبع هر دینی، متن مقدس آن است؛ چرا که این متن نقش مهمی را در زندگی جامعه ایمانی ایفا کرده و به حیات مادی و معنوی باورمندان آن جامعه در عرصه‌های گوناگون شکل و معنا می‌بخشد. در واقع، چنین متنی به مثابه معیاری جهت ارزیابی و ارزش‌گذاری حیات مؤمنانه، در گفتار و کردار، به شمار رفته و اعتبارش تا آنجاست که حتی گزاره‌های تاریخی و علمی نیز به واسطه این متن، اعتبارسنجی می‌شوند.

---

۱. مکارم شیرازی، ناصر، ترجمه قرآن (مکارم)، ۱ جلد، دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی - ایران - قم، چاپ: ۲، ۱۳۷۳ ه. ش.

قرآن کریم - متن مقدس دین مبین اسلام - کلام راستین و اصیل خداوند است که به واسطه جبرئیل امین به قلب و ذهن پاک‌ترین انسان‌ها، پیامبر اکرم ﷺ، وحی شده است که به اعتقاد راسخ قاطبه مسلمانان، نه تنها محتوای آن بلکه الفاظش و هرچه در این متن مقدس است از ناحیه پروردگار متعال صادر گردیده است؛ قرآن کریم به مثابه نظام‌نامه زندگی دنیوی و راهنمای سعادت اخروی مؤمنان، تصدیق‌کننده انبیای الهی، نوری هدایت‌گر، دربردارنده علم آینده و حدیث گذشته، شفا دهنده دردها و سامان دهنده امور فردی و اجتماعی بشر است.^۱

در واقع، این کتاب الهی، اصیل‌ترین منبع معرفت دینی است که اصالت و حیانی الهی آن، مهم‌ترین ویژگی آن است؛ چرا که همین اصالت

---

۱. امیر مؤمنان، علی بن ابی‌طالب (علیه السلام)، در خطبه ۱۵۸ نهج البلاغه می‌فرماید: «أَرْسَلَهُ عَلِيٌّ حِينَ فَتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ وَ طَوَّلَ هَجْعَةَ مِنَ الْأُمَّمِ وَ انْتِقَاضِ مِنَ الْمُتَّبِعِينَ فَجَاءَهُمْ بِتَصْدِيقِ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَ التَّوْرِ الْمُفْتَدَى بِهِ ذَلِكَ الْقُرْآنُ فَاسْتَنْطَقُوهُ وَ لَنْ يَنْطِقَ وَ لَكِنْ أَخْبِرُكُمْ عَنْهُ أَلَا إِنَّ فِيهِ عِلْمَ مَا يَأْتِي وَ الْحَدِيثَ عَنِ الْمَاضِي وَ دَوَاءَ دَائِكُمْ وَ نَظْمَ مَا بَيْنَكُمْ»؛ خداوند پیامبر ﷺ را هنگامی فرستاد که پیامبران حضور نداشتند، و امت‌ها در خواب غفلت بودند، ورشته‌های دوستی و انسانیت از هم گسسته بود. پس پیامبر ﷺ به میان خلق آمد درحالی‌که کتاب‌های پیامبران پیشین را تصدیق کرد، و با «نوری» هدایت‌گر انسان‌ها شد که همه باید از آن اطاعت نمایند، و آن نور، قرآن کریم است. از قرآن بخواهید تا سخن گوید، که هرگز سخن نمی‌گوید، اما من شما را از معارف آن خبر می‌دهم، بدانید که در قرآن علم آینده، و حدیث روزگاران گذشته است، شفا دهنده دردهای شما، و سامان دهنده امور فردی و اجتماعی شما است. بنگرید: شریف الرضی، محمد بن حسین، نهج البلاغه، ترجمه: محمد دشتی، قم: مشهور، ۱۳۷۹ ش.

و وحیانی بودن است که آن را خطاناپذیر نموده و معیار و ملاک ارزیابی سایر علوم در جامعه ایمانی قرار می‌دهد.

تاریخ اسلام از همان آغاز شاهد هجومه‌های دشمنان و جاهلان و ایراد تشکیک آن‌ها پیرامون اصالت قرآن کریم بوده و خداوند حکیم در آیات متعددی از کتابش به این شبهات وارد اشاره نموده و به آن‌ها پاسخ داده است؛ با این وجود، این هجومه‌ها هر از گاهی، از سوی برخی مجدداً تکرار و بازگو شده و خواهند شد! در دنیای معاصر نیز اصالت قرآن، وحیانیت آن، اعجازش، مصونیت آن از هرگونه تحریف و دگرگونی، جامعیت، جاودانگی و جهانی بودن پیام معرفتی آن، از سوی بسیاری از غیرمسلمانان، یا به اصطلاح خاورشناسان، مورد شک و تردید قرار گرفته است.

مستشرقان قرآن‌پژوه ایالات متحده نیز در این میان، با گزینش رویکردها، مبانی و روش‌های خاص و متعدد خویش در صدد تحلیل و نقد قرآن و معارف قرآنی برآمده و تلاش نموده‌اند با خلق و نشر آثاری متنوع در عرصه بین‌الملل، بر رونق روزافزون مطالعات قرآنی غیرمسلمانان! افزوده و حوزه‌ها و محورهای پژوهش‌های قرآنی را گسترش دهند، و البته جریان‌هایی نیز در کنار جریان غالب استشراق جهانی، اعتبار و ارزش علمی و نیز جنبه‌های وحیانیت و الهی بودن قرآن کریم را مخدوش جلوه دهند و همان هجومه‌های آغازین جاهلی را در خرّقه‌ای به ظاهر علمی تکرار کنند.

با توجه به این واقعیت مذکور، ضرورت و اهمیت فهم، تبیین و نقد عالمانه دیدگاه‌ها و آرای مستشرقان، به‌ویژه رویکردها، مبانی و روش‌های

آنان، به منظور روشن‌نگری اذهان تشنگان معارف حقیقی اسلام و قرآن، مورد اذعان هر مسلمان صادق و فهیم است.

بنابراین، این اثر با چنین دغدغه‌ای، به یکی از جدیدترین و در همین حال، فعال‌ترین حوزه‌های قرآن پژوهی مستشرقان، یعنی قرآن پژوهی ایالات متحده آمریکا، ورود نموده و در ضمن پنج بخش به تعریف، تبیین و تحلیل این پدیده مبادرت نموده است.

قبل از ورود به بخش اول، بحث مفهوم‌شناسی ارائه شده تا به تبیین برخی مفاهیم محوری مورد استفاده در باب موضوع رساله بپردازد.

بخش اول، در چهار فصل، پیدایش و سیر تطور اسلام‌شناسی و قرآن پژوهی در ایالات متحده آمریکا، معرفی اسلام‌شناسان و قرآن پژوهان برجسته و نیز مهم‌ترین مراکز اسلام‌شناسی این حوزه را به عهده دارد.

در بخش دوم، در سه فصل اصلی، به موضوع عرصه‌های قرآن پژوهی ایالات متحده آمریکا، در سه حوزه علوم قرآنی، معارف قرآنی و مباحث تفسیری پرداخته شده و مهم‌ترین افراد و آثار شاخص در این حوزه‌ها و زیرشاخه‌های آن‌ها مورد اشاره و بررسی قرار گرفته است.

در بخش سوم، اصلی‌ترین و شایع‌ترین رویکردهای قرآن پژوهی مستشرقان ایالات متحده آمریکا مورد تبیین و تحلیل قرار گرفته است که بحثی مهم و قابل تامل جدی از سوی محققان مسلمان است.

در بخش چهارم، در دو فصل، مهم‌ترین مبانی و روش‌های قرآن پژوهی مستشرقان ایالات متحده آمریکا مورد تبیین، تحلیل و بررسی قرار گرفته که به‌رغم کلی بودن مباحث، از اهمیت و حساسیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است و هر فصل، بلکه غالب مباحث زیرفصل، نیز قابلیت

پرداخت مستقلِ مفصل را داراست.

نهایتاً در بخش پنجم، نتایج کلی بحث بیان شده و پیشنهاداتی نیز با توجه به تجربه تحقیقی محقق پیرامون رساله حاضر، در خصوص موضوع اسلام‌شناسی و قرآن‌پژوهی آمریکا، ارایه شده که امید است محرک و انگیزه‌ای برای ورود محققان مستعد در این عرصه باشد.

مفهوم‌شناسی

۱. جریان‌شناسی

واژه «جریان» در فارسی به معانی: (۱) روان شدن (در صورت مصدری)؛ (۲) وقوع یافتن امری؛ (۳) روانی (به صورت اسم مصدری)؛ (۴) در امور بانکی: دست به دست شدن و گردش پول است.^۱

در باب معنای اصطلاحی «جریان» باید گفت که این اصطلاح، به شکل مطلق به‌کار نمی‌رود بلکه همواره نقش مضاف را داشته و همراه با مضاف‌الیه خاصی مانند: جریان فلسفی، جریان فکری، جریان سیاسی، جریان فرهنگی، جریان اجتماعی و غیره به کار می‌رود.

این اصطلاح بیشتر در مسائل اجتماعی و سیاسی نمود و بروز داشته و در مباحث علمی صرف از اقبال چندانی برخوردار نیست. به باور برخی از اندیشمندان دارای اثر در این عرصه، اندیشه نظام‌مند یک شخصیت علمی تا زمانی که به صورت تشکل اجتماعی ظاهر نشده، جریان نامیده نمی‌شود. پس اجتماعی بودن و داشتن جمعیت از ویژگی‌های مهم یک

---

۱. فرهنگ فارسی معین، مدخل «جریان»

جریان اجتماعی به شمار می‌آید. اندیشه مشخص، رفتار معین و مرتبط با آن اندیشه، ویژگی‌های دیگر جریان‌های اجتماعی است. جریان‌های اجتماعی، حداقل به چهار دسته فکری، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی تقسیم پذیرند.^۱

با توجه به معنای اصطلاحی «جریان»، می‌توان گفت که «جریان‌شناسی»^۲ نیز عبارت از شناخت منظومه فکری و گفتمان غالب، چگونگی شکل‌گیری، معرفی مؤسسان و چهره‌های علمی و تأثیرگذار این جریان‌ها است.^۳

مقصود این رساله از جریان‌شناسی، شناخت و تعریف چهره‌های اصلی قرآن‌پژوهان ایالات متحده آمریکا و تبیین و تحلیل مهم‌ترین دیدگاه‌های مطرح در این عرصه، از طریق تبیین و تحلیل سیر تطور، مبانی، روش‌ها و رویکردهای این دیدگاه‌ها است.

۲. قرآن پژوهی

«قرآن پژوهی» یا «مطالعات قرآنی»،^۴ در معنای عام خود می‌تواند هر تلاشی در راستای شناخت، فهم و یا نقد قرآن از رهگذر مطالعه، تبیین و تفسیر، تحقیق و بررسی، و در نتیجه خلق اثری که حاوی اظهار نظر علمی و یا ایراد شبهه علمی، چه پیرامون علوم قرآنی و چه معارف آن باشد

۱. خسروپناه، عبدالحسین، جریان‌شناسی فکری ایران معاصر، قم: مؤسسه حکمت

نوبین اسلامی، ۱۳۸۸، ص ۹-۱۰

2. Mainstreaming / Typology

۳. عبدالحسین خسروپناه، همان، ص ۱۰

4. Quranic Studies

را شامل شود.

قرآن پژوهی علمی و نظام مند در غرب، به مثابه زیرشاخه‌ای مهم از اسلام‌شناسی یا مطالعات اسلامی، عمر زیادی نداشته و کاملاً جدید محسوب می‌شود؛ هرچند مطالعات فردی و تک‌نگاری‌های متنوع از سده‌های اولیه‌آشنایی غربیان با اسلام و قرآن قابل ردیابی و مشاهده است که در میان آن‌ها به ندرت شاهد آثاری هستیم که صرفاً با انگیزه علمی تدوین یافته باشد، بلکه غالب این آثار با انگیزه‌های جدلی و دفاعی و رویکرد ردیه‌نویسی، از سوی مبلغان مسیحی و تربیت یافتگان کنیسه و کلیسا سامان یافته‌اند.

۳. شرق‌شناسی

استشراق واژه‌ای عربی مشتق از کلمه «شرق» از باب استفعال است و مراد از شرق در این جا مناطقی است که در شرق دریای مدیترانه واقع شده است. در فارسی شرق‌شناسی، خاورشناسی و در انگلیسی Orientalism گفته می‌شود. اگرچه واژه orient و east هر دو به معنای شرق است اما east غالباً به معنی جهت شرقی هرچیز به‌کار می‌رود و گاهی ممکن است به معنای «مشرق زمین» استعمال شود و کلمه orient غالباً به معنای سرزمین‌های واقع شده در شرق دریای مدیترانه و اروپا است.^۱ شاید به همین جهت شرق‌شناسی و مستشرق از کلمه دوم اقتباس شده و اصطلاح Orientalist و Orientalism رواج یافته است.^۲

۱. بنگرید: المورد، منیر البعلبکی؛ فرهنگ حتم؛ فرهنگ آریانپور

۲ بنگرید: زمانی، محمد حسن، شرق‌شناسی و اسلام‌شناسی غربیان: تاریخچه،

در تعریف اصطلاح شرق‌شناسی یا خاورشناسی به معنای عام آن اختلاف است و تعاریف مختلفی نیز وجود دارد؛ لغت‌نامه دهخدا در تعریف خاورشناسی چنین آورده است: «خاورشناسی، به رشته‌ای از معارف بشری اطلاق می‌شود که بحث از زبان، علم و ادب ملل خاور می‌کند».^۱

ادوارد سعید که نامش در بحث استشرق و شرق‌شناسی شهره است،^۲ بیان می‌کند که اصطلاح شرق‌شناسی، نه فقط دانشمندان غربی، بلکه هر شخصی که در پی شناخت شرق باشد را شامل می‌شود. در تبیین آکادمیک این واژه، باید گفت که هرکس درباره شرق درس می‌دهد، مطلب می‌نویسد و یا این‌که تحقیق می‌کند، چه آن فرد مزبور یک انسان‌شناس، جامعه‌شناس، مورخ و یا زبان‌شناس باشد، شرق‌شناس یا مستشرق است و کاری که انجام می‌دهد، شرق‌شناسی نامیده می‌شود.^۳

اصطلاح شرق‌شناسی، در جوامع اسلامی، دارای معنای خاصی است که در حقیقت اشاره به بخشی از شرق‌شناسی عام، یعنی

اهداف، مکاتب و گستره فعالیت مستشرقان، قم: مؤسسه بوستان کتاب (مرکز چاپ

و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)، ۱۳۸۵ش، ص ۴۳

۱. بنگرید: دهخدا، علی اکبر، لغت‌نامه (لغت‌نامه دهخدا)، زیر نظر: محمد معین و سیدجعفر شهیدی، تهران: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، ۱۳۷۷ش، مدخل «خاورشناسی»

۲. برای مطالعه‌ای مختصر از نقش کتاب «شرق‌شناسی» ادوارد سعید، حتی در دوره پسامدرن، بنگرید: رشیدیان، عبدالکریم، فرهنگ پسامدرن، تهران: نشر نی،

۱۳۹۳ش، ص ۴۰۵-۴۰۷

3. Said, Edward W., *Orientalism*, Published by the Penguin Group 2003, p. 2

اسلام‌شناسی غیر مسلمانان دارد.^۱ در واقع، اسلام به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین سنت‌های شرقی و قرآن کریم، به‌عنوان مهم‌ترین منبع اسلام، از اصلی‌ترین حوزه‌های فعالیت شرق‌شناسی محسوب می‌شوند.^۲

از تعاریف اصطلاحی شرق‌شناسی، آنچه که مدنظر این رساله است معنای دوم، یعنی اسلام‌شناسی غیرمسلمانان، است؛ البته موضوع این رساله مربوط به بخش خاصی از اسلام‌شناسی، یعنی قرآن‌پژوهی مستشرقان و از این میان قرآن‌پژوهی آمریکا است. بنابر این، فقط متمرکز بر قرآن‌پژوهانی خواهد شد که عمده مرکز فعالیت‌شان، محدوده جغرافیایی ایالات متحده آمریکا است.

۴. رویکرد یا رهیافت

در تعریف اصطلاحاتی نظیر رویکرد و رهیافت یا گرایش اختلاف است؛ برخی رویکرد را مربوط به زاویه نگرش جمعی و رهیافت را مربوط به بُعد فردی آن می‌دانند و در نتیجه رویکرد را این‌گونه تعریف می‌کنند: رویکرد^۳ عبارت است از زاویه دید و نگرش جمعی عالمان و متخصصان در پیدایش یک نظریه یا اندیشه‌ای معین؛^۴ اما برخی دیگر رویکرد را به

۱. بنگرید: زمانی، محمد حسن، ۱۳۸۵ش، همان، ص ۴۸-۴۹

۲. برای مطالعه بیشتر درباره تعاریف استشراق و دوره‌های آن به دو اثر ذیل مراجعه کنید: زمانی، محمد حسن، ۱۳۸۵ش، همان، ص ۴۳-۵۳ و، ص ۷۹-۱۴۹؛ شریفی، علی، معناشناسی قرآن در اندیشه شرق‌شناسان، قم: انتشارات دانشگاه ادیان و مذاهب، ۱۳۹۴ش، ص ۱۱-۱۸

3. Approach

۴. خسروپناه، عبدالحسین، فلسفه فلسفه اسلامی، تهران، سازمان انتشارات پژوهشگاه

زاویه نگرش خواننده و فهم‌کننده، و نه جمع محققان، تعریف کرده است؛ به عبارتی رویکرد به معنای مشرب، جهت‌گیری واتجاه است و می‌توان آن را به این صورت تعریف کرد: گرایش و زاویه دید فهمنده در مقام کاوش برای کشف یا فهم متن و یا دین از رهگذر متون دینی.^۱

این درهم‌تنیدگی معنایی و کاربردی درباره اصطلاحات پارادایم، رویکرد و روش، در منابع غربی نیز قابل مشاهده است؛ به عنوان نمونه، نورمن بلیکی در مقدمه کتاب «استراتژی‌های پژوهش اجتماعی» تصریح می‌کند که برخی رویکردهای کلاسیک و معاصر پژوهش اجتماعی، امروزه پارادایم‌های پژوهش خواننده می‌شوند،^۲ و یا صاحب کتاب «ضد روش»، ضمن تلاش برای تمایز میان اصطلاحات فوق، اغلب پارادایم و رویکرد را معادل یکدیگر می‌آورد.^۳

به هر حال، سوای از این اختلاف نگاه به تعریف رویکرد و رهیافت و گرایش، آنچه مهم است این‌که هر رویکرد یا رهیافتی با پیش‌فرض‌های خاصی به نظریه و اندیشه معینی می‌نگرد؛ این رویکرد یا گرایش تحت تأثیر باورهای مذهبی، کلامی، جهت‌گیری‌های عصری و سبک‌های

فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۸۹ش، ص ۷۱

۱. بنگرید: رشاد، علی اکبر، منطق فهم دین: دیباچه‌واره‌ای بر روش‌شناسی اکتشاف گزاره‌ها و آموزه‌های دینی، تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۸۹ش، ص ۳۵-۳۶

۲. بنگرید: بلیکی، نورمن، استراتژی‌های پژوهش اجتماعی، ترجمه: هاشم آقاییگ‌پوری، تهران: انتشارات جامعه‌شناسان، ۱۳۸۹ش، ص ۱۱

۳. بنگرید: محمدپور، احمد، ضد روش: زمینه‌های فلسفی و رویه‌های عملی در روش‌شناسی کیفی، قم: لوگوس، ۱۳۹۷، ص ۱۱ و ۶۹

پردازش خواننده و فهم‌کننده متن است که بر اساس عقاید، نیازها و ذوق و سلیقه و تخصص علمی وی شکل می‌گیرد.^۱

با این وجود، می‌توان پارادایم را به باورداشت بنیادی یا جهان‌بینی تعریف کرد که پژوهشگر را نه تنها در انتخاب روش بلکه به شیوه‌های بنیادی‌تر در حوزه‌های معرفت‌شناختی و هستی‌شناختی نیز جهت می‌دهد؛^۲ رویکرد، متأثر از جهان‌بینی و چهارچوب کلان فکری فرد، می‌تواند چهارچوب فکری و نگرش خاص وی در حوزه علمی خاصی محسوب شود. این رویکرد مقدم بر اتخاذ روش است؛ به‌عنوان نمونه، کلینتون بنت^۳ در کتاب «مطالعه اسلام: مسائل اساسی»، ضمن تبیین دو رویکرد اصلی در مطالعه اسلام، برخی از روش‌های مورد استفاده هر رویکرد را نیز مورد اشاره قرار می‌دهد.^۴

بنابراین، معنای مد نظر این رساله از رویکرد، آن جهان‌بینی و نگرش خاص محقق نسبت به حوزه تحقیقش است که مؤثر در اتخاذ مبانی و روش‌های ارزیابی و اعتبارسنجی وی از منابع تحقیق و تعیین میزان اعتبار آن‌ها است. این نگرش می‌تواند متأثر از دو مقوله، پارادایم‌های علمی - فکری عصر محقق و عقاید و تخصص علمی وی، باشد. در

۱. بنگرید: رضایی اصفهانی، محمدعلی، منطق تفسیر قرآن (۲)، قم: جامعه المصطفی

العالمیه، ۱۳۸۷ش، ص ۲۳

۲. بنگرید: محمدپور، احمد، ۱۳۹۷ش، همان، ص ۱۰؛ بلیکی، نورمن، استراتژی‌های پژوهش اجتماعی، ترجمه: هاشم آقاییگ پوری، تهران: انتشارات جامعه‌شناسان،

۱۳۸۹ش، ص ۱۴ و ۱۶

3. Clinton Bennett

4. Bennett, Clinton, Studying Islam: The Critical Issues, Continuum International Publishing Group, 2010, pp. 25 _ 31

بحث از رویکردهای مستشرقان آمریکایی به اسلام و قرآن، ضمن تبیین اصل رویکرد به پیش‌فرض‌های هرکدام از آن‌ها نیز اشاره خواهد شد تا درک آن‌ها آسان‌تر شود.

۵. مبانی

به لحاظ لغوی، مبانی جمع «مبنی» در عربی، و «مبنا» در فارسی است که به معانی چندی از جمله بنیاد، اساس، شالوده، پایه و ریشه آمده است؛^۱ و در اصطلاح، بر مجموعه باورهای پایه، زیرساخت‌های اعتقادی و اصول موضوعه‌ای اطلاق می‌شود که در جای خود بیّن و یا مبّین و مدلّل است.^۲

به عبارت دیگر، مبانی آن زیرساخت‌ها و زیربناهایی است که مسائل یک علم و یا جزئیات یک موضوع علمی بر آن استوار است؛ مبانی در یک تقسیم‌بندی کلی، به مبانی صدور و مبانی دلالتی تقسیم می‌شود. در بحث قرآنی، مراد از مبانی صدور، زیرساخت‌های بحث صدور و نزول قرآن از ناحیه ذات مقدس الهی یا همان مبانی مربوط به هویت قرآن است و منظور از مبانی دلالتی، زیرساخت‌های بحث معنایی و تفسیری آیات قرآن یا همان مبانی مربوط به چگونگی فهم قرآن است.^۳

۱. بنگرید: دهخدا، علی اکبر، لغت‌نامه، تهران، مؤسسه لغت‌نامه و دانشگاه تهران، ۱۳۷۳ش، ج ۱۲، ص ۱۷۷۵۹؛ انوری، حسن، فرهنگ بزرگ سخن، تهران، انتشارات

سخن، ۱۳۸۱ش، ج ۷، ص ۶۵۹۱ و، ص ۶۶۰۳

۲. بنگرید: سعیدی روشن، محمد باقر، تحلیل زبان قرآن و روش‌شناسی فهم آن، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، چاپ پنجم، ۱۳۹۱ش، ص ۳۹۰

۳. برای مطالعه بیشتر بنگرید: فاکر میبیدی، محمد، مبانی تفسیرروایی، تهران: سازمان

در بحث قرآن پژوهی مستشرقان، آنچه که مدنظر این رساله است بحث مبانی صدوری است که از پیش فرض‌ها و باورهای ریشه‌ای درباره هویت و خاستگاه قرآن، آورنده یا به‌زعم مستشرقان، مؤلف آن و کیفیت تدوین و تالیف آن حکایت دارد. در واقع، در این حوزه، مبانی پذیرفته شده اندیشمندان مسلمان با آنچه که مطالعات قرآنی مستشرقان مبتنی بر آن‌ها صورت می‌گیرد کاملاً متفاوت و به نوعی در تضاد است که این امر نیز متأثر از تفاوت پارادایمی و جهان بینی آن‌ها است.

۶. روش

ریشه اصطلاح روش (Method) یونانی است، یعنی از دو کلمه (meta) به معنی (after) و (odos) به معنی (way)، که به گونه‌ای استعاری به مفهوم یک راه (برنامه‌ریزی شده)، یک شیوه یا روش مشخص، یک روند و رویه سازمان یافته برای انجام کارها است. یک روش علمی، در معنای بسیار گسترده، شیوه‌ای از فرایند عام پذیرفته شده در علوم به مفهوم عام آن (از جمله علوم انسانی) است.^۱

در مفهوم رسمی یا اصطلاحی آن، روش‌های تحقیق، تکنیک‌هایی برای جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل، یا ارائه قاعده‌مند داده‌ها در تحقیقات علمی یا پژوهشی هستند. گرچه همیشه مجالی برای ابتکار وجود دارد، با

انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۹۳ش، ص ۲۶ - ۲۷؛ سعیدی روشن، محمدباقر، و دیگران، آسیب‌شناسی جریان‌های تفسیری، ویراستار:

سیدمحمدحسن جواهری، قم پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۹ش، ج ۱، ص ۱۱

1. Stausberg, Michael and Engler, Steven, THE ROUTLEDGE HANDBOOK OF RESEARCH METHODS IN THE STUDY OF RELIGION, Routledge 2011, p. 4

این وجود، این فرایندها یا تکنیک‌ها به‌طور معمول از یک برنامه، روال یا یک طرح پیروی می‌کنند.^۱

اگر روش یا مُتد^۲ را به معنای ابزار معرفت و مجموعه قواعد و وسائلی بدانیم که رسیدن به هدفی را امکان‌پذیر می‌سازد؛ روش تحقیق به معنای عام نیز عبارت از ابزار گردآوری اطلاعات و فهم و توصیف و داوری نظریه خواهد بود.^۳

انتخاب روش‌های پژوهشی به نوعی متأثر از رویکردهای محقق است، و رویکردها یا استراتژی‌های پژوهش نیز در درون چارچوب‌های گسترده‌تری از چشم‌اندازهای نظری یا فلسفی قرار می‌گیرند که غالباً به آن‌ها پارادایم گفته می‌شود.^۴

پارادایم‌های پژوهشی گوناگون، روش‌های متفاوتی برای ایجاد ارتباط بین ایده‌ها، تجربه اجتماعی و واقعیت اجتماعی ارائه می‌دهند.

۷. ایالات متحده آمریکا و مسلمانان

ایالات متحده آمریکا (The United States of America=USA)، کشوری با ۵۰ ایالت و جمعیتی معادل ۳۲۷ یا ۳۲۹ میلیون نفر،^۵ سومین

1. ibid., 2011, p. 5

2. Method

۳. بنگرید: خسروپناه، عبدالحسین، ، ۱۳۸۹ش، همان، ص ۶۵- ۶۷

۴. بلیکی، نورمن، ۱۳۸۹ش، همان، ص ۲۹

۵. اختلاف بین آمار آمریکا و تخمین سازمان ملل متحد است که طبق آمار آمریکا در

فوریه ۲۰۱۸، جمعیت این کشور چیزی بیشتر از ۳۲۷ میلیون نفر اعلام شده ولی

سازمان ملل متحد آن را در سال ۲۱۹ بیش از ۳۲۹ میلیون تخمین زده است؛ بنگرید:

http://worldpopulationreview.com/countries/united-states-population/; ©
2019 World Population Review)

کشور بزرگ جهان به لحاظ جمعیتی است که پس از کشور چین با ۱,۴ میلیارد و هند با ۱,۲۵ میلیارد نفر جمعیت، قرار دارد.^۱

هرچند کشور آمریکا به طور رسمی یک کشور سکولار می‌باشد و بر اساس متمم اول قانون اساسی ایالات متحده آمریکا، هیچ دینی، به عنوان دین رسمی کشور تلقی نشده و تمام ادیان به نوعی آزاد محسوب می‌شوند. با وجود سکولاریستی بودن و جدایی دین از سیاست در آمریکا، اما در واقعیت، دین اهمیت و نقش مهمی در این کشور دارد که نماد آن جمله شعارگونه «توکل ما بر خداست»^۲ است که بر روی اسکناس دلار آمریکا نیز نقش بسته است و دین و سیاست به گونه‌ای ملموس درهم تنیده و تأثیر متقابل دارند.^۳

طبق آخرین آماري که مرکز تحقیق پیو،^۴ در سال ۲۰۱۹ منتشر کرده، آمار دینداری و سهم درصدی هرکدام از ادیان در ایالات متحده را چنین اعلام کرده است: ۷۰,۶٪ مسیحیان که عمدتاً پروتستان و در مرحله بعد کاتولیک هستند؛ ۵,۹٪ سهم ادیان رسمی دیگر، غیر از مسیحیت، است که ۱,۹٪ یهود؛ ۰,۹٪، یعنی کمتر از یک درصد مسلمان؛ ۰,۷٪ بودایی؛ ۰,۷٪ هندو؛ و ۰,۳٪ دیگر ادیان می‌باشند. حدود ۰,۶٪ مردم اصلاً از دین‌شان اطلاع نداشته و ۲۲,۸٪ مردم آمریکا بی‌دین و یا غیروابسته به

1. <http://worldpopulationreview.com/countries/united-states-population/>; (© 2019 World Population Review) & <https://www.worldatlas.com/articles/how-many-states-are-there-in-the-united-states.html>

2. In God We Trust

3. Wald, Kenneth D. & Calhoun-Brown, Allison, Religion and politics in the United States, Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 6th ed., 2011, p. 1

4. Pew Research Center

دین خاصی هستند.^۱

بر اساس آمار جمعیت آمریکا و نیز گزارش تفکیک ادیان مرکز پیو، می‌توان گفت آمار مسلمانان آمریکا، تقریباً ۱٪ و به عبارتی کمی بیشتر از ۳ میلیون نفر خواهد بود.

اما آمار مسلمانان ایالات متحده آمریکا همواره محل اختلاف بوده و ارقام مختلفی بین ۳ تا ۹ میلیون نفر اعلام شده و می‌شود.^۲

درباره نخستین تاریخ ورود و حضور مسلمانان در قاره آمریکا و نیز کشور آمریکا اختلاف است و بحث از حضور شیعیان در این کشور نیز زیرمجموعه این بحث کلی است. معروف است که آمریکا توسط کریستف کلمب، در سال ۱۴۹۲ میلادی، کشف شد، ولی برخی اندیشمندان مسلمان در آمریکا مدعی کشف این قاره در حدود دو سده قبل از ورود کریستف کلمب، از سوی مسلمانان هستند.^۳ برخی نیز اولین حضور مسلمانان در آمریکا را مقارن با ورود دسته‌های انبوه برده‌های آفریقایی توسط تاجران برده به آمریکا می‌دانند که احتمالاً حدود ۲۰٪ این برده‌ها مسلمان بوده‌اند.^۴ جدای از این مباحث، آنچه مسلم است این که طبق سند مکتوب معتبر از سده شانزدهم حضور مسلمانان در آمریکا مسلم است و احتمال این امر وجود دارد که افراد شیعه نیز در میان آن‌ها وجود داشته است هرچند قابل اثبات نیست. در میان مهاجران سده ۱۹ و اوایل سده ۲۰ مسلماً شیعیان حضور داشتند ولی از آن زمان تا کنون در

-
1. <https://www.pewforum.org/religious-landscape-study/> (Copyright 2019 Pew Research Center) (2019/7/25)
  2. Wald, Kenneth D. & Calhoun-Brown, Allison, *ibid.*, 2011, p. 291
  3. Takim, Liyakat Nathani, *Shi'ism in America*, New York University Press 2009, p. 11
  4. Wald, Kenneth D. & Calhoun-Brown, Allison, *ibid.*, 2011, p. 292

اقلیت بوده‌اند و در نتیجه نمود چندانی نداشته‌اند.^۱

شیعیان از فرقه‌های مختلف، به دلیل در اقلیت بودن، غالباً ضمن تقیه، خود را با جریان غالب مسلمانان، یعنی اهل سنت، سازگار می‌کرده‌اند؛ تنها از دهه هشتاد سده بیست میلادی است که شاهد اقدام‌های عملی شیعیان برای استقلال از قوانین و مؤسسات دینی اهل سنت و تاسیس مراکز خاص شیعی هستیم.^۲

بحث کیفیت حضور و آمار کلی مسلمانان و جزئیات فرقه‌های اسلامی در ایالات متحده، اثر مستقل دیگری را می‌طلبد؛ درباره پیدایش اسلام‌شناسی و قرآن‌پژوهی در میان آمریکاییان و سیر تطور آن در بخش دوم به تفصیل بحث خواهد شد.^۳

---

1. Takim, Liyakat Nathani, Shi'ism in America, New York University Press 2009, p. 12_13

2. ibid., p. 232

۳. برای مطالعه بیشتر درباره وضعیت شیعیان و فعالیت مؤسسات شیعی در کشور

آمریکا به منبع ذیل مراجعه کنید:

Takim, Liyakat Nathani, Shi'ism in America, New York University Press 2009